

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ім. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

УКРАЇНСЬКИЙ АРХЕОГРАФІЧНИЙ ЩОРІЧНИК

НОВА СЕРІЯ

ВИПУСК 7

•

УКРАЇНСЬКИЙ
АРХЕОГРАФІЧНИЙ
ЗБІРНИК

ТОМ 10

Видавництво М.П. Коць
Київ – Нью-Йорк
2002

2001 р. Особисті речі, наукові праці, документи, оригінальні світліни представлені за тематико-хронологічним принципом – від дитинства до останніх років.

Життя корінного киянина (у трьох поколіннях) було нерозривно пов'язане з рідним містом. Світліни з сімейного альбому, надані родиною для експозиції, зберегли образи його дідусів і бабусь. Вони мешкали на Хрещатику і на Прорізній. Сам М.Брайчевський народився 6 вересня 1924 р. у будинку неподалік од Бесарабки. Відвідувачі можуть оглянути світліни його старшої сестри Олени, шкільний альбом Михайла Юліановича з кольоровими малюнками птахів, марки, які він збирав у школі. Цікавими образками до його характеристики є книжки з власної дитячої бібліотеки, на титульних аркушах яких зберігся *Ex libris* з криптонімами “М.Б.” Як згадував сам М.Брайчевський, “книга від самого дитинства була дороговказом, переступити через який виглядало б цинізмом та блюзнірством”.

На виставці також вперше було представлено документи з архіву Київського національного університету ім. Т.Шевченка, де М.Брайчевський навчався у 1943–1947 рр. На факультеті він став ініціатором створення студентського товариства. Увагу відвідувачів привертала Почесна грамота ЦК ЛКСМУ за 1947 рік студентові V курсу історичного факультету М.Брайчевському за активну участь у роботі студентського наукового товариства. Цей документ, а також його книжка “Про походження слов'ян” (1956), характеристики наукового співробітника М.Брайчевського з архівів інститутів археології та історії АН УРСР та інші створюють атмосферу епохи “побудови комунізму”. Однак ідейні вказівки КППС і КПУ, офіційний курс, визначений партією для суспільства, не перешкодили М.Брайчевському написати низку ґрунтовних історичних праць про виникнення Києва, про походження слов'ян, утвердження християнства на Русі та на інші малодосліджені теми.

Багатогранність таланту М.Брайчевського визначили його місце як історика, археолога, художника, поета, громадсько-політичного діяча. Матеріали Українського товариства охорони пам'яток історії та культури показують величезну роботу М.Брайчевського по збереженню історичної архітектури Києва. Мантія професора Національного університету “Києво-Могилянська академія” та написані ним підручники для студентів з курсу історії України посідали на виставці особливе місце. Великий інтерес викликали також малюнки М.Брайчевського за різні роки. Ірина Миколаївна Мельник, вдова історика, передала на виставку меморіальні речі зі свого дому по вул. Металістів, 10, де М.Брайчевський прожив майже п'ятдесят років.

Відмовившись від надмірного й нещирого пафосу, автори виставки намагалися промовити до глядачів словами експозиції, яка б відповідала теплоту, світлоту образу Михайла Юліановича.

Віра Павлова (Київ)

Володимир Степанович Вуйцик (1934–2002) несподівано відійшов з життя на світанку 27 квітня 2002 р., спочивши на одному з Личаківських схилів. Володимир Вуйцик – дійсний член Наукового Товариства імені Шевченка, архівіст, історик мистецтва, знавець і дослідник Львова, мистецької спадщини західноукраїнських земель. Він народився 19 грудня 1934 р. в Семенівці поблизу Львова у звичайній сільській родині, наділений вродженою інтелігентністю, яку сам розвивав і беріг як пам'ять предків упродовж усього життя. Його дитинство випало на період війни й нелегкі повоєнні роки. Навчався у Львівському училищі приклад-

ного і декоративного мистецтва, Львівському інституті прикладного і декоративного мистецтва. Проте склалося так, що залишив вуз на другому році й перейшов на роботу до Львівської картинної галереї, де був спочатку науковим працівником, а згодом реставратором. Працюючи, заочно закінчив Ленінградську академію мистецтв. Десятиріччя, проведене в стінах галереї, дало немало, проте остаточно знайшов себе лише тоді, коли 1968 р. перейшов на роботу до Львівської міжобласної спеціальної науково-реставраційної виробничої майстерні (тепер Інститут “Укрзахідпроектреставрація”). В.Вуйцик пропрацював тут три десятиріччя до звільнення “за пенсійним віком” у 1998 р., обіймаючи посади мистецтвознавця, керівника групи й головного спеціаліста.

Докладність і ретельність були невід’ємною складовою його натури, з часом додавався досвід, зростав багаж набутих знань, насамперед з книг, які він скуповував на заощаджені гроші ще під час навчання в Ленінграді. Нова робота диктувала необхідність звертатися найперше до документальних джерел. Ще в галереї він став працювати з архівними та бібліотечними збірками Львова, до чого його благословив сам Іван Крип’якевич. Володимир Степанович розшукував документальні та іконографічні матеріали, і це стало головною справою усього його життя. Багаторічна архівна праця зробила В.Вуйцика справжнім знавцем у питаннях мистецьких пам’яток львівського регіону, історії мистецтва. Упродовж двох останніх десятиліть він систематично працював у читальному залі Центрального державного історичного архіву України у Львові. Був там і в переддень хвороби, яка заскочила його зненацька: поданого тоді замовлення він уже не використав. На його робочому столі залишилася остання викінчена стаття – про монастир святого Онуфрія у Львові. Фактично, В.Вуйцик був єдиним в Україні істориком мистецтва, який розпочав регулярно працювати над джерельними матеріалами, систематично вів цю роботу, знав і розумів її можливості та значення, постійно скерував до неї молодих, виконуючи роль їхнього натхненника й Доброго Духа.

Як на його знання, В.Вуйцик писав небагато, хоч інтереси мав широкі – від графіті церкви святого Пантелеймона в Галичі до монастирської малярської майстерні Студитів 1930-х років. Коли врешті “стало можна”, друкувався активніше, публікуючи насамперед розшукані документальні відомості. В останні роки найбільше працював над джерелами XVIII ст., фактично започаткував систематичне документальне дослідження цієї все ще належно не оціненої епохи історії мистецької культури Львова та львівського регіону. Мав щастя на унікальні знахідки. Серед новіших – збережена візитацією середини XVIII ст., віднотована з фундаційного каменю цілком несподівана дата спорудження церкви пророка Іллі в Галичі – 1071 р., друга версія гравюри Діонісія Синкевича-Никодима Зубрицького з видом Крехівського монастиря (1703), оригінальний план ансамблю Святоюрського собору й монастиря XVIII ст., фрагменти давно оплаканої, однієї з центральних пам’яток західноукраїнського релігійного малярства XVIII ст. – іконостасу Краснопушчанського монастиря та інші.

В.Вуйцик зробив нібито не так уже й багато, проте залишив нащадкам справжній доробок Майстра. Це насамперед два видання про пам’ятки Львівського державного історико-архітектурного заповідника (1989, 1991) та путівник, присвячений архітектурним пам’яткам Львова (1987, у співавторстві з Р.Липкою) з ретельно вивіреними фактами та чималою кількістю нових відомостей, немало позицій довідника пам’яток архітектури та містобудування України, численні

статті, першу з яких – про львівського маляра кінця XVIII ст. Євстахія Білявського – опублікував ще 1968 р. Незавершеною залишилася головна праця останнього періоду життя – монографія про найвизначніший в доробку майстрів Львова XVIII ст. архітектурно-мистецький ансамбль собору святого Юра, обширні джерельні матеріали для словника митців.

Серед дослідників старшого покоління В.Вуйцик був єдиним справжнім знавцем і порадником, відкритим для покликаних до праці, належав до тих рідкісних людей, у кого кожен, хто хотів бути учнем, міг вчитися постійно. Тому для багатьох він назавжди залишиться Вчителем, перед пам'яттю і світлим образом якого схилятимуться зі щирою вдячністю.

Володимир Александрович (Львів)

Ігор Петрович Герета (1938–2002) відійшов у вічність 5 червня ц.р. Невтомний організатор національно-культурного й громадського життя, видатний археолог, професор Березовицької Духовної семінарії, він присвятив усього себе Україні. Яку б ділянку наукового, мистецького, суспільно-політичного, церковного життя цілого регіону ми не взяли, вона обов'язково більшою чи меншою мірою була дотичною до діяльності цієї людини. І, напевно, кожен, хто знав його, міг би повторити те, що говорилося в день похорону поміж простими людьми: “Герета – це не просто постать. Це явище”.

Ігор Петрович народився 25 вересня 1938 р. в с. Скоморохах Тернопільського району в священничій родині Петра-Олеся Герети та Євгенії Скоморовської. Школу закінчив у с. Великій Березовиці, а далі (з 1957 р.) – навчання на історичному факультеті Чернівецького державного університету. Після закінчення університету молодий історик взявся за організацію музейної справи, пов'язавши все своє подальше життя з Тернопільським краєзнавчим музеєм. Він був ініціатором або співзасновником Меморіального музею Соломії Крушельницької в с. Білій (1963), Етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка в с. Велесневі (1969), Музею Леся Курбаса в Старому Скалаті (1987) (боротьба за цей музей тривала двадцять років), Музею патріарха Йосипа Сліпого в с. Заздрості (1992), а також Картинної галереї в Тернополі (сьогодні Художній музей) (1978) і Музею політ'в'язнів у казематах Тернопільського НКВД-КГБ (1993). З 1973 р. потягом майже тридцяти років він проводив археологічні дослідження могильника черняхівської культури (III–IV ст.) у с. Чернелові-Руському Тернопільського району і розкопав його повністю. Унікальну книжку про цю пам'ятку не вдалося видати, і сьогодні вона залишається в машинописі, чекаючи на свого видавця, а за досягнення в археології у травні ц.р. Ігорю Гереті було присуджено премію ім. Вікентія Хвойки. Нездійсненим залишився й задум про організацію на основі цієї пам'ятки музею в Чернелові-Руському.

Ігор Петрович був також активним громадським діячем. У 60-х роках його дім у Тернополі на вул. Глибокій став одним з місць, де зустрічалася творча молодь, яка належала до руху шістдесятників. Зазнавши за це переслідувань, він врешті був арештований і у серпні 1965 р. засуджений до п'яти років позбавлення волі умовно з іспитовим терміном. Однак це не зупинило його, і у 1978 р. при новоствореній Картинній галереї він став ініціатором заснування мистецького клубу “Золотий вересень”, на засіданнях якого виступали видатні діячі української науки, культури й мистецтва. Невдовзі цей клуб було закрито, а Ігор Герета зазнав чергових гонінь від радянської влади.